

4. Лаврентьев О. М. Удосконалення професійно-прикладної підготовки оперативних працівників правоохоронних органів України (на прикладі м. Полтава, 27-28 травня 2022 р. 179 податкової міліції): автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Х.: ХДАФК, 2012. 20 с.

5. Ольховий О. М. Теоретико-методичні основи професійно-спрямованої фізичної підготовки курсантів ВВНЗЗС України : монографія. Харків : ХУПС, 2012. 286 с.

6. Петрачков О. В. Професійно-прикладна підготовка курсантів у навчальному центрі сухопутних військ із застосуванням удосконалених нормативів фізичної підготовленості : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2012. 20 с.

7. Селюков В. С., Кушніренко Р. О., Константинов Д. В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2018.№4. С. 338–340.

8. Шиян О., Сороколіт Н., Сухінська В. Застосування „Веер-test” для формування здоров’язбережних компетентностей учнів (міжнародний досвід) Молода спортивна наука України: зб. тез доп. Вип. 21 : у 4-х т. Львів: ЛДУФК, 2017. 125 с.

Салук І.А., <https://orcid.org/0000-0002-7058-5513>

ПОЧАТОК СТАНОВЛЕННЯ ПАРАЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка

Анотація. У статті відтворено хронологію становлення вітчизняного паролімпійського руху. Висвітлено дебюти і здобутки українських паролімпійців на спортивних аренах світу. Показано, як громадські ініціативи на місцях

передували організаційному становленню системи спорту інвалідів в Україні.

Annotation. *The article reproduces the chronology of the formation of the national paralympic movement. Debuts and achievements of Ukrainian paralympians in sports arenas of the world are covered. It is shown how local public initiatives preceded the organizational formation of the system of sports for the disabled in Ukraine.*

Ключові слова вітчизняний паралімпійський рух, змагання, Національна паралімпійська збірна, паралімпійці, спорт.

Keywords *national paralympic movement, competitions, national paralympic team, paralympians, sports.*

Актуальність теми дослідження. Розвиток спортивного руху людей з інвалідністю в Україні розпочався у 1989 році зі створення фізкультурно-спортивних клубів системи «Інваспорт». Таким чином особи з інвалідністю були залучені до занять фізичною культурою та спортом і отримали можливість представляти Україну на найвищих міжнародних спортивних змаганнях. На сьогодні Україна демонструє свою повагу та толерантне ставлення до людей з інвалідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історіографії України актуалізуються дослідження витоків становлення паралімпійського руху в Україні. Так, феномен українського паралімпізму загалом та у регіональному вимірі на шпальтах вітчизняної періодики та наукових видань висвітлюють А. Бовсунівський [1], О. Головка [5], О. Копій [7], Л. Чирич [10] та інші. Історичні та організаційні засади розвитку інваспорту та особливості в розрізі його видів розглядають у своїх працях О. Вацеба [4], В. Дідух [6] Л. Ярославська [11]. У працях Ю. Бріскіна, С. Матвеева, Т. Овчаренко досліджуються теоретико-методичні основи спорту інвалідів як складової міжнародного олімпійського руху. Римар О. [9] підіймає історико-соціальні аспекти спорту неповносправних – від історії до сучасності. Паралімпійські хроніки і досягнення

вітчизняних паралімпійців знаходимо у засобах масової інформації та на інтернет-ресурсах [8, 12-18].

Метою статті є короткий історико-хронологічний аналіз становлення вітчизняного паралімпійського руху у 80–90-х роках в розрізі громадської ініціативи та її державної підтримки із проголошенням незалежності України.

Виклад основного матеріалу. До проголошення незалежності України вітчизняний паралімпійський рух на державному рівні не мав організаційного оформлення зі своїми постійно діючими центральними та місцевими спеціалізованими структурами, які могли б фахово, на постійній основі і за підтримки держави займатися проблемами організації фізкультурно- оздоровчої та спортивної роботи серед інвалідів, підготовки їх до участі у регіональних, всеукраїнських та міжнародних змаганнях, у тому числі і паралімпійського рівня.

Любителі фізкультури і спорту з інвалідністю брали участь в аматорських спортивних гуртках та секціях, завдяки ентузіазму досягаючи при цьому помітних результатів у змаганнях, які почали проводитися в Україні. Перші змагання незрячих спортсменів України відбулися в 1967 р. у Харкові [1]. Участь українських спортсменів з інвалідністю у міжнародних змаганнях мала епізодичний характер. У 1960 р. відбувся дебют українських незрячих шахістів на Міжнародній шаховій олімпіаді. А у 1988 р. спортсмени-інваліди України уперше і востаннє взяли участь у Паралімпійських іграх у Сеулі під прапором збірної команди СРСР. Три легкоатлети з України завоювали 8 золотих і одну срібну медаль [12].

Першу спробу до об'єднання під патронатом держави було зроблено у 1989 р. Проте ідея очільників регіональних організацій не була підтримана тодішнім урядом УРСР. За ініціативи голови Одеського міського товариства інвалідів М. Й. Комарова, інваліда першої групи, була розпочата робота з підготовки силами інвалідної громадськості загальноукраїнських установчих зборів, які відбулися 3–5 жовтня 1990 р. в Одесі. На них представники від 25 регіональних організацій

інвалідів України прийняли рішення вважати збори установчою конференцією створення громадської організації «Всеукраїнська організація Союз осіб з інвалідністю України» (СОІУ). Головою організації обрано М.Й. Комарова. З метою поліпшення організаційної роботи та координації зусиль громадськості були обрані співголови: від Дніпропетровщини – В.М. Сушкевич, Ю.С. Самара та В.Г. Рябченко від Києва. Згодом, 30 листопада 1990 р., «Всеукраїнська організація Союз осіб з інвалідністю України» була офіційно зареєстрована як громадська організація і відтоді у своїй практичній роботі приділяє значну увагу розвитку фізкультури і спорту серед інвалідів.

Після проголошення незалежності України паралімпійський спорт стає важливою складовою частиною державної політики. Свідченням цього є те, що одним із перших рішень уряду незалежної держави у галузі спорту стала постанова Кабінету Міністрів України, якою у січні 1992 р. було затверджено Комплексну програму розв'язання проблем громадян з інвалідністю, у тому числі і їх можливості займатися фізичною культурою і спортом [13].

Своєрідною лабораторією відпрацювання не запозиченої, а власної моделі організації та функціонування системи спорту інвалідів стала Дніпропетровщина. Ініціативу взяв на себе Валерій Сушкевич, який добре знав усі проблеми інвалідів зсередини і вважав інвалідність проблемою суспільства, а не тільки окремо взятої людини з інвалідністю.

У 1993 р. у Дніпропетровську на базі міської асоціації фізкультури та спорту інвалідів «Оптиміст» був створений обласний центр «Інваспорт», три міських Центри «Інваспорт», 13 спортивних клубів інвалідів на громадських засадах, обласна спеціальна дитячо-юнацька спортивна школа для дітей і інвалідів паралімпійського руху.

У 1994 р. Дніпропетровський державний інститут фізкультури та спорту першим в Україні оголосив набір студентів серед інвалідів. Багато вихованців «Інваспорту»

стали студентами цього вищого навчального закладу, для них були створені належні умови для навчання і занять фізкультурою і спортом. Багато з них після здобуття освіти стали відомими організаторами паралімпійського руху.

Стан і напрямки розвитку спорту інвалідів та перспективи участі спортсменів-паралімпійців України в Паралімпійських іграх були розглянуті у червні 1993 р. на засіданні колегії Міністерства України у справах молоді і спорту [15-16]. Констатуючи позитивні зрушення щодо розвитку і підтримки системи спорту інвалідів, на колегії було зазначено, що у 1992 р. створено Національний комітет спорту інвалідів України (НКСІУ), зареєстровані і одержали статус юридичної особи національні федерації 3 нозологій: глухих, незрячих і інвалідів з ураженнями опорно-рухового апарату. Для підготовки спортсменів-інвалідів України до участі в міжнародних змаганнях, чемпіонатах Європи, світу і Паралімпійських іграх Кабінет Міністрів України виділив 1 млрд. 091 млн. крб. з державного і місцевих бюджетів. До проекту Закону України «Про фізичну культуру і спорт» введено окрему статтю «Фізкультурно-оздоровча і спортивна діяльність серед інвалідів».

У цілому організаційне формування системи фізкультури і спорту інвалідів в Україні завершувалося. Відтепер «Інваспорт» та його регіональні осередки мали штатних працівників: тренерів, методистів, лікарів, психологів. У розпорядження «Інваспорту» передано спортивні споруди, приміщення та спортивний інвентар. Все це значно поліпшило роботу зі спортсменами-інвалідами, дало змогу якісно проводити в Україні національні та міжнародні змагання паралімпійського формату, здійснювати підготовку збірних команд України до чемпіонатів і Кубківсвіту, Європи, Паралімпійських і Всесвітніх ігор і досягати на них значних результатів [12].

Напередодні Паралімпійських ігор 1996 р. в Атланті, у регіональних центрах «Інваспорту» вже культивувалося 16 видів спорту. Серед інвалідів по зору пріоритетними стали такі види спорту, як гандбол, боротьба дзюдо, легка атлетика, шахи. Серед інвалідів з вадами опорно-рухового

апарату – шахи, волейбол сидячи, легка атлетика, плавання, стрільба з лука, настільний теніс, шахи, футбол. Для спортсменів з вадами розумового розвитку пріоритетами визначено баскетбол, легка атлетика, плавання, настільний теніс.

У 1999 році у масових і фінальних змаганнях за програмою I Всеукраїнських літніх спортивних ігор на старті перших двох етапів вийшло близько 25 тисяч інвалідів. Фінальна частина цих масових змагань проводилася з 10 видів спорту, в ній стартувало 1913 спортсменів-інвалідів з усіх регіонів держави. Спортсмени-інваліди України здобули 33 золотих, 29 срібних і 31 бронзову медалі на чемпіонатах світу і Європи. Високе звання «Заслужений майстер спорту України» тоді було присвоєно 27 спортсменам, 81 спортсмен отримав звання «Майстер спорту України міжнародного класу», 130 – «Майстер спорту України». За високі спортивні досягнення 18 спортсменів-інвалідів удостоєні державних нагород [12].

Важливе значення надавалося підготовці фахівців з вищою спортивною освітою із числа спортсменів з інвалідністю. На кінець 1990-х рр. у закладах вищої освіти України, пов'язаних з фізичною культурою і спортом, навчалося 166 спортсменів-інвалідів.

Про посилення уваги держави до паралімпійського руху в Україні наприкінці 90-х років свідчать і вітальна телеграма, і особиста зустріч Президента України з учасниками X Паралімпійських ігор у Атланті (1996 р.) а також указ Президента України щодо підготовки XI Паралімпійських ігор. На підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні був спрямований і відповідний Закон України від 14.09.2000 [17].

Висновок. Таким чином, сформована у перші роки після проголошення незалежності України система спорту людей з інвалідністю стала основою для підготовки спортсменів-паралімпійців та їх успішних виступах не тільки у внутрішніх змаганнях, а й на міжнародній арені. В 1990-х рр. провідні спортсмени України досягли значних

успіхів в престижних міжнародних змаганнях, достойно представляючи свою незалежну державу у різних куточках планети.

Отже, зародження та організаційне становлення Паралімпійського руху в Україні відбувалося у складних умовах кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Вітчизняний паралімпійський рух на державному рівні тоді ще не набув організаційного оформлення, не було постійнодіючих центральних та місцевих структур. Успадковані від радянського часу одержавлені громадські товариства об'єднували лише дві категорії інвалідів – з вадами слуху і зору, об'єктивно не могли очолювали паралімпійський рух, оскільки вони були орієнтовані переважно на виробничу діяльність та здійснення заходів щодо соціально-трудової, медичної та професійної реабілітації інвалідів. Фізкультурою і спортом інваліди могли займатися лише в аматорських гуртках і секціях.

Реальна і масштабна робота з розвитку паралімпійського спорту як складової державної політики розпочалася після проголошення незалежності України. На підтримку паралімпійського руху була прийнята низка урядових і відомчих рішень, серед яких ключове значення мало створення Українського центру інвалідного спорту «Інваспорт», який на той «Інваспорт» був єдиною у світі державною системою управління фізичною культурою та спортом інвалідів.

Незважаючи на відсутність досвіду і труднощі соціально-економічного та фінансового характеру, започаткована система організації спорту інвалідів дала позитивні результати. За державної і громадської підтримки, завдяки високим моральним і спортивним якостям українські паралімпійці утвердились на міжнародній арені, національна збірна команда України дебютувала на літніх та зимових Паралімпійських іграх та інших міжнародних змаганнях.

Список використаних джерел.

1. Бовсунівський А., Міщук Г. Паралімпійський спорт в Україні: матеріали ІХ Волинської Всеукр. іст.-

краєзнавчої конф. (м. Житомир, 3–4 листоп. 2017 р.): зб. наук. пр. Житомир: Полісся, 2017. 183 с.

2. Бріскін Ю. А. Теоретико-методичні основи спорту інвалідів як складової міжнародного олімпійського руху: дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Львів, 2007. 459 с.

3. Бріскін Ю. А., Сушкевич В. М. Паралімпійський рух в Україні // Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. Київ: Олімп. літ., 2005. С. 433–446.

4. Вацеба О. М., Копій О. В. Особливості розвитку параолімпійського руху в Україні // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. пр. Рівне: Ліста, 1999. С. 47–51.

5. Головка О. Феномен українського паралімпізму // Урядовий кур'єр. 2016. 20 вересня.

6. Дідух В. П., Когут І. О. Історичні та організаційні засади розвитку адаптивного волейболу в Україні // Спорт та сучасне суспільство: зб. наук. пр. молодих вчених та матеріалів VI Відкритої студ. конф., 21лют. 2013 р. Київ: Інтер Сервіс, 2013. С. 200–204.

7. Копій О. Характер роботи українського центру «Інваспорт» та особливості його діяльності на Львівщині // Молодіжні проблеми в Україні: Стан та шляхи вирішення: зб. наук.-метод. ст. Львів, 1997. С. 85.

8. Літопис УТОС. URL: https://web.archive.org/web/20130726022344/http://www.blind.org.ua/pro_utos/Documents/history.htm.

9. Римар О. В. Історико-соціальні аспекти розвитку параолімпійського руху в Україні: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Львів, 2002. 217 с.

10. Чирич Л. М. Історична довідка розвитку спорту інвалідів на Дніпропетровщині (1989–2009 рр.). Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького. URL: <http://www.museum.dp.ua/sport1989-2009.html>.

11. Ярославська Л. П. До питання зародження, розвитку та становлення паралімпійського руху: історія та

сучасний стан // Гуманітарний вісник. Серія: Історичні науки. 2014. Ч. 21, вип. 5 (1). С. 171–185.

12. Україна на Паралімпійських іграх. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

13. Про Комплексну програму розв'язання проблем інвалідності: Постанова Кабінету Міністрів України № 31 від 27 січ. 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-92-%D0%BF#Text>.

14. Про підготовку до XVIII зимових, XXVII літніх Олімпійських та XI Паралімпійських ігор: Указ Президента України № 881/96 від 27 верес. 1996 р. // Спортивна газета. 1996. 3 жовтня.

15. Про забезпечення підготовки та участі національної паралімпійської команди в Паралімпійських іграх 2004 року в Афінах та реабілітації інвалідів засобами фізичної культури і спорту: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2003 р. № 662-р // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/3322398>.

16. Про заходи щодо фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю та підтримки паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні: Указ Президента України від 06.04.2006 № 290/2006. URL: <https://data.rada.gov.ua/laws/show/290/2006#Text>.

17. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14.09.2000 № 1954-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 43. С. 370.